

Opinnäytetyö AMK
Matti Lankinen
Kuvataiteen koulutus

Intuitio ja kulttuuririhmasto

TURKU AMK

Intuitio ja kulttuuririhmasto

Opinnäytetyöni on holistinen, eli kokonaisvaltaista ilmiön tarkastelutapaa hyödyntävä hypoteesi, joka edustaa laadullista suuntausta. Sen tavoite on tarkastella viittä Unescon kulttuurimääritelmän täyttävää ilmiötä, sekä niiden vaikutuksia ihmisiin ja maapalloon. Työssä esitellään hypoteesi kulttuuririhmastosta, joka yhdistää meitä, ja jonka avulla kommunikoimme sekä ilmaisemme itseämme. Kulttuuririhmaston avulla kytkeydymme myös osaksi maapallon ja kaupunkien ekosysteemiä. Kulttuuriksi tässä hypoteesissa rajaan Unescon mukaan mm. ihmisryhmien uskomukset, yhteiselämään liittyvät tapahtumat, kuten urheilun ja musiikin, sekä taiteet.

Kulttuuririhmasto hypoteesia on innoittanut maapallon itse-eheyttävää mekanismia pohtiva Gaia-teoria. Hypoteesissa voi nähdä samankaltaisuuksia myös Deleuzen ja Guattarin Rhizome-filosofiaan. Kulttuurisen rihmaston idean voisi yrittää pelkistää eräänlaiseksi ihmisten ja luonnon välillä vaikuttavaksi kokemusten internetiksi, mikä yhdistää meidät kulttuurikokemusten kautta.

Olen pyrkinyt pitämään kulttuurikokemusten esimerkit helposti lähestyttävänä, sekä lisäämään käytännön esimerkkejä ilmiöistä ja niiden vaikutuksista. Näin toivottavasti myös kulttuurin pienkuluttajat tai siitä innostumattomat ihmiset hahmottavat paremmin kulttuurin eri ilmiöt, sekä sen merkityksen mahdolliset merkitykset ekosysteemeille.

Asiasanat: kulttuuri, gaia, intuitio, kulttuuririhmasto, ekosysteemi

Intuition and cultural mycelium

My bachelor thesis forms a hypothesis, which has a holistic approach. It is utilizing methodology of qualitative research. The goal of the thesis is to observe five cultural phenomena that have been qualified under the cultural definition of UNESCO, and how those phenomena affect humanity and planet earth. The aim of this thesis is to present an idea of cultural mycelium. I am pursuing the idea of culture as a part of the ecosystem with its mycelium. UNESCO defines culture 'as the set of distinctive spiritual, material, intellectual and emotional features of society or a social group, that encompasses, not only art and literature, but lifestyles, ways of living together, value systems, traditions, and beliefs'.

The hypothesis draws from Gaia-theory, which studies earth's self-regulatory system. One might also see parallels with Rhizomatic philosophy by Guattari and Deleuze. The idea of the cultural mycelium could be imagined as sort of an invincible internet of experiences between humanity and nature that is connecting them both. The definition kulttuuririhmasto has been discussed earlier in Anne Mölsä's thesis, in which she was studying the connectedness between small cultural magazines.

I have tried to keep my examples and texts as easy to understand as possible. I have also added many practical examples of the phenomena and its causes and effects. I am hoping that in this way the people that do not know that much about culture, or are less interested in it, or try to avoid it, would more easily get the idea of different aspects of culture. I am also hoping that they would get the idea and the meaning it has for the ecosystem.

Keywords: culture, gaia, intuition, cultural mycelium, ecosystem

Sisälllys

1 Johdanto.....	4
2 Gaia & Gaia 2.0.....	5
3 Kulttuurikokemuksen määritelmä.....	7
3.1 Kulttuurikokemus 1: Ihmisryhmien uskomukset.....	8
3.2 Kulttuurikokemus 2: Musiikki.....	8
3.3 Kulttuurikokemus 3: Urheilu.....	8
3.4 Kulttuurikokemus 4: Kansanliikkeet.....	8
3.5 Kulttuurikokemus 5: Taide.....	9
4 Kulttuurikokemuksen vaikutusten tarkastelua.....	9
4.1 Kulttuurikokemus 1: Ihmisryhmien uskomukset.....	9
4.2 Kulttuurikokemus 2: Musiikki.....	10
4.3 Kulttuurikokemus 3: Urheilu.....	11
4.4 Kulttuurikokemus 4: Kansanliikkeet.....	11
4.5 Kulttuurikokemus 5: Taide.....	13
4.6 Kulttuuririhmasto.....	14
4.7 Luonto ja tapakulttuuri ihmisen akkujen lataajana.....	15
4.8 Kulttuuririhmasto 'akkujen latauksen' kanavana.....	16
5 Intuitio taiteen tekemisessä.....	17
6 Aivoaallot ja EEG.....	19
6.1 Yöunet & luovuus.....	20
7 Urbaanit kesannot.....	22
7.1 Pispala.....	22
7.2 Hiedanranta.....	23
7.3 Mahdollinen merkitys kaupunkiekosysteemille?.....	25
8 Lopuksi.....	27
9 Kuvat.....	27
10 Lähteet.....	27

1 Johdanto

Gaia-teorian esittivät ensimmäisen kerran James Lovelock kirjassaan *Gaia – A new look at life on earth* vuonna 1979. Maapallo esitettiin yhtenä elävänä organismina, joka ilmaston, maankuoren, merien ja kasvien avulla säätelee elämälle suotuisia olosuhteita sen pinnalla. Teoria vakiinnutti asemansa 1990-luvulla. Se toimii pohjana maapallon järjestelmätieteiden (earth system science) alalle, joka tutkii mm. ilmastonmuutosta ja siihen liittyviä ilmiöitä. Vuonna 2018 Timothy M. Lenton ja Bruno Latour esittivät Gaia-teorian 2.0-version, jossa tarkastellaan ihmisen tietoisuuden vaikutusta osana maapallon itsesäätelyjärjestelmää (Lenton & Latour 2018, 1067-1067).

Tämän opinnäytetyön tavoite on arvioida ja tarkastella viittä Unescon kulttuurimääritelmän täyttävää kulttuuri-ilmiötä ja pohtia, ovatko ilmiöt ja ihmiset osa tätä itsesäätelyjärjestelmää ja "maapallon kollektiivista tietoisuutta". Ilmiöt ovat Unescon määritelmän mukaan ihmisryhmien uskomukset ja yhteiselämään liittyvät urheilu-, musiikki-, ja taidetapahtumat. Reflektoin näiden kulttuuri-ilmiöiden vaikutuksia ihmisiin ja pyrin osoittamaan käytännön esimerkein kulttuurin ja ihmisten yhteyden Lentonin ja Latourin esittämään Gaian tietoisuuteen tai itsesäätelyjärjestelmään. Gaian hypoteesien esittelyn ja kulttuurikokemusten rajausten jälkeen pyrin havainnollistamaan, ja määrittelemään hypoteettisen ihmisiin vaikuttavan kulttuuririhmaston.

Työ käsittelee kulttuuria osana tätä itsesäätelyjärjestelmää ja kaupunkiekosysteemiä alaotsikon urbaanit kesannot alla. Käsite urbaanit kesannot on peräisin Minna Haverin ITE-Pirkanmaalla-tutkimusprojektista, jossa se esiintyi kuvaten Tampereelle tyypillisiä jättömaita. Nämä toimivat alustoina taiteilijoille ja monille alakulttuureille. Rapistuneet tehdasympäristöt ovat kaupunkitilassa organisesti eläviä paikkoja, jotka toimivat eräänlaisena lannoitteena, kasvualustana tai lahoppuuna ja ruokapaikkana kaupunkimiljöön pienimmille, mutta elintärkeille asukeille eli alakulttuuritoimijoille.

Urbaanit kesannot -luvussa tarkastelen seinämaalauksia erityisesti Pispalan ja Hiedanrannan osalta. Siinä missä valtakulttuurin sisään monesti kasvetaan ja pysytään, niin alakulttuuri rihmastoineen tarjoaa eräänlaisen suojaverkon tai vaihtoehdon tyypeille, jotka eivät koe yhteiskunnan valtakulttuuria omakseen. Alakulttuurilla on oma paikkansa valtakulttuurin moninaistamisessa ja lannoituksessa.

Empiiriseen kokemukseen pohjautuvien esimerkkien kautta tarkastelen alakulttuurin merkitystä ihmisille ja sen potentiaalia muuttaa käyttäytymistämme. Kulttuuri ei ole ihmislajin ja maapallon

näkökulmasta yhdentekevää. Jos olisi, evoluution myötä se olisi luultavasti karsiutunut pois maapallolta aikapäiviä sitten. Miksi kulttuuria harjoitetaan edelleen, ja mihin sitä tarvitaan?

Edelleen jokin sisäsyntyinen voima saa osan lapsista piirtämään olohuoneen seiniin. Onko tämä tarve koodattu perimäämme? Osa jatkaa kulttuurin tekemistä myös myöhemmin elämässä. Osalle siitä tulee ammatti. Jotkut taas tekevät sitä harrastuksena tai terapiamuodossa. Jotkut taas piirtämisen sijaan iskevät tarinoita tai esiintyvät. Joistakin tulee laulajia tai erilaisten tapahtumien järjestäjiä.

Aina Ranskan Lascaux'n luolien kalliomaalauksilta Saimaalla sijaitseville Astuvan salmen kalliomaalauksille ihmiskunta on pohtinut visuaalisen kulttuurin merkitystä. Ihmiset ja kansat ovat myös kautta aikojen olleet ylpeitä kulttuureistaan. Taiteen hyvinvointivaikutukset ovat viime vuosina olleet pinnalla kyllästymiseen ja kritiikkiinkin asti. Silti koen eri kulttuuriverkoston vaikutuksen niin vahvana, etten voi jättää aihetta ilman pohdintaa. Kulttuuri on kaikkialla ympärillämme. Se on niin arkista ja jokapäiväistä, että sitä on jopa helppoa ylenkatsoa ja pitää turhana. Silti harva voisi esimerkiksi kuvitella elävänsä ilman puhuttua kieltä tai jättävänsä perheenjäsenen hautajaiset väliin, vaikka kieli ja yhteiset tavat sekä tottumukset ovat yksi näkyvimmistä ja ilmeisimmistä kulttuurin esiintymismuodoista.

2 Gaia & Gaia 2.0

Gaia-hypoteesi syntyi 60-luvun lopulla, ja vakiinnutti itsensä 90-luvun puolivälillä. Sen pohjalta on syntynyt mm. "Earth system Science" joka tutkii mm. ilmastonmuutosta, ja joka yhdistää alleen perinteisempiä luonnontieteitä kuten geologiaa, fysiikkaa ja kemiaa. Gaia toimii eräänlaisena yleistieteenä tai tieteenä tieteiden välillä esittäen maapallon solun kaltaisena itseään säätelevänä organismina, ei niinkään sarjana yksittäisiä erillisiä kemiallisia ja fysikaalisia ilmiöitä. Gaia-hypoteesi esitettiin ensimmäisen kerran 70-luvulla julkaistussa James Lovelockin (1979) kirjassa *Gaia – A new look at the life on earth*.

Gaia-teoria esittää, että maapallon luonnonilmiöt ovat yhteydessä toisiinsa ja pitävät yllä maapallon itsesäätelyä, joka mahdollistaa nykyisen kaltaisen elämän maapallolla. Itsesäätelävät luonnonilmiöt tapahtuvat maankuoren ja ilmaston eri osissa. Näitä maapallon alueita ovat mm. ilmakehä, vesikehä (hydrosfääri), elonkehä (biosfääri), kivikehä (litosfääri) sekä näiden yhteinen tuotos elämän maan pinnalla mahdollistava pedosfääri. Lovelock inspiroitui nähtyään ns. ison kuvan maasta tai Gaiasta, kuten hän maata monesti kutsui, työskennellessään ensimmäistä kertaa Nasalle 60-luvulla. Siellä

työskennellessään hän näki maapallon avaruudesta käsin ensimmäisten ihmisten joukossa. Gaia viittaakin antiikin kreikkaan ja tarkoittaa ”Maan jumalatarta” tai kaiken elämän äitiä.

Gaia-teoriaan on palattu ja sitä on päivitetty vuosien varrella muutamaan kertaan. Yhden viimeisimmistä päivityksistä se sai vuonna 2018 Timothy M. Lentonin ja Bruno Latourin artikkelissa *Gaia 2.0*, joka julkaistiin Science-lehdessä. Hypoteesi pohtii alkuperäisen hypoteesin takana olevaa ideaa maapallon tai Gaian itsesäätelyjärjestelmästä, uutena tulokulmanaan ihminen yhtenä itsesäätelyjärjestelmän osana (Lenton & Latour 2018, 1067-1067). Lovelockin ja Marguliksen tulokulma aiemmassa Gaia-teoriassa keskittyy enemmän ilmaston, merten ja maankuoren merkitykseen maapallon itsesäätelylle. Gaia 2.0 - teoria pohtii taas enemmän planeetan 'henkeä' ja miten ihmiset yhtenä muiden planeetalla elävien ryhmien mukana ovat siihen yhteydessä. Science-lehdessä Lenton ja Latour pohtivat Vaihtoehtoisten mallien löytämistä ilmaston kontrolloimiseksi ja hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi.

Lentonin ja Latourin mukaan ilmastotyön tulosten eteneminen riippuu pitkälti siitä, kuka on vastuussa tästä vapaaehtoistyöstä. Tulokset olisivat selvästi erilaiset, jos hallitusten välinen ilmastopaneeli, presidentti Putin, Kalifornian lainsäätäjät tai presidentti Trump pitäisivät sormeaan Gaian termostaatilla. Todellisuudessa kaikilla näillä ja monilla muilla osapuolilla on jonkinlainen ote termostaatista, eikä niiden yhteisvaikutusta ole helppo ennustaa. (Lenton & Latour 2018, 1067-1067). On kiinnostavaa, miten kulttuuririhmastoon saamat kansanliikkeet tai tapahtumat voivat saada aikaan korjausliikkeitä Lentonin ja Latourin kuvaileman Gaian kollektiivisen termostaatin kääntämiseksi. Pohdin tätä myöhemmin tekstissä kulttuuriesimerkkejä käyttäen.

3 Kulttuurikokemuksen määritelmä

Tämän luvun tarkoitus on määritellä, miten kulttuuri määritellään tässä tekstissä. Kulttuuri on laaja ja kaikkiin yhteiskunnan kerroksiin levittäytynyt ilmiö. Kulttuuri on paljon muutakin kuin korkeakouluissa opiskeltava korkeakulttuuri. Kulttuurimäärittelyn rajauksen tekemisen apuna käytän UNESCO:n kulttuurimääritelmää (Hyyppä 2021).

Unescon '2001:3' määritelmään mukaan "Kulttuuri on yhteiskunnan tai ihmisryhmän henkisten, aineellisten, älyllisten ja emotionaalisten ominaisuuksien koostumus, ja se sisältää taiteiden ja kirjallisuuden lisäksi elintavat, yhteiselämän, arvojärjestelmät, traditiot ja uskomukset." Unescon määritelmä tuntui helposti lähestyttävältä, joten olen jakanut kulttuurin sen mukaan viiteen osaan:

1. Ihmisryhmien uskomukset
- 2-3. Yhteiselämään liittyvät tapahtumat (Urheilu & Musiikki)
4. Kansanliikkeet
5. Taide

Luonnontieteilijä tai kulttuurialan tekijä voi tutkia koko elämänsä vain jotakin kapeaa ilmiötä tai nähdä kulttuurin koko elämänsä vain oman spesifin kontekstinsa kautta. Seuraavissa kappaleissa avataan populaarikulttuuria, taidetapahtumia, urheilukisoja ja niistä aiheutuvia kansanjuhlia, jotka muovaavat kollektiivisia mielenmaisemia. Työhypoteesinaan teksti sivuaa edellä mainittujen ilmiöiden muodostamaa kulttuuriekosysteemiä, joka rihmastonsa avulla yhdistää meidät toisiin ihmisiin ja luontoon.

Ensimmäisen ja toisen vuoden taidehistorian luennolla luennoitsijamme herätti ajatuksia ajatuksillaan ja luennointityylillään. Tuomas Tolonen esitti, että taide oli antiikin kreikassa kaiken ajattelun keskiössä ja vasta myöhemmin tästä ihmiselle ominaisesta taipumuksesta kumpusivat matematiikan ja tähtitieteen kaltaiset tieteenalat. Sikäli väittämiä pitäneet paikkansa, mietin muistavatko tai tiedostavatko kulttuurielämää turhana kritisoivat henkilöt tätä?

Esimerkiksi 1600-luvulla Isaac Newton oli luonnontieteilijä edistyneiden keksintöjensä lisäksi alkemisti. Oli alkemiasta sitten mitä mieltä tahansa, onkin kutkuttavaa ajatella miten perinteisempiä luonnontieteilijä harjoittavat perustavat keksintönsä taiteisiin, kieleen, abstraktille ajattelulle, jotka monesti otetaan itsestäänselvytenä.

Kulttuurin ja alakulttuurien olemassaolo verkostoinen on perusedellytys ja kasvualusta kehitykselle maapallolla. Keksinnöt ja 'kehitys' olisivat vaikeampia saavuttaa ilman yhteistä puhuttua ja kirjoitettua kieltä tai ihmisiä yli rajojen yhdistäviä kulttuuritoimintaa.

3.1 Kulttuurikokemus 1: Ihmisryhmien uskomukset

Helsingin yliopiston määritelmän mukaan uskontotutkimuksen määritelmä pitää sisällään esimerkiksi valtauskontoja: Kristinusko, Islam, Buddhalaisuus, kansanuskonnot, ja uushengellisyys.

3.2 Kulttuurikokemus 2: Musiikki

Soinilan mukaan useimmilla ihmisillä on joitakin kokemuksia musiikista tai sen vaikutuksesta omaan oloon (Soinila 2018). Suurin osa ihmisistä on varmaan joskus kokenut myös yhteyttä tuntemattomiin ihmisiin tai kavereihinsa kuunnellessaan heidän kanssaan samaa musiikkia, varsinkin jos kyseessä on lempiartisti.

3.3 Kulttuurikokemus 3: Urheilu

Strombergin mukaan olympialaisissa kilpailtiin aiemmin myös taidelajeissa (Stromberg 2012). Kasvoin keskellä urheilukulttuuria suurkuluttavia ihmisiä. Hämmästyttää kuinka eri lajeissa saadut kansalliset tunnustukset ja mestaruudet saavat hillittynä pidetyn Suomen kansan toreille, lämpimämmistä maista puhumattakaan. Onko näillä kokemuksilla merkitystä kansalliselle psyykelle?

3.4 Kulttuurikokemus 4: Kansanliikkeet

Neljäntenä ilmiönä, jolla lienee ollut suoraa ja epäsuoraa vaikutusta maapalloon voisi nähdä kansalaisjärjestöt. Yhteisöjen ja yksittäisten ihmisten projekteista on kehittynyt muun muassa maapallon otsonikerrosta suojelevaa ja haposateiden vastaista liikehdintää. Ne ovat myöskin vaikuttaneet yleiseen mielipiteeseen ja kiinnittävät kollektiivista huomioita luonnon ja eläinten suojeluun. Ehkäpä viimeisimpänä on pohjoismaista alkanut ja lähes kaikkialle maailmaan levinnyt yhden ihmisen tai yhden ihmisen hänen perheensä aloittama Fridays for future. Liikkeen aloitti Greta

Thunberg vuonna 2018. Se on sittemmin levinnyt Ruotsista mm. Australiaan, Ghanaan, Iso-Britanniaan ja Suomeen (BBC 2020).

3.5 Kulttuurikokemus 5: Taide

Viidentenä kulttuurin ilmenemismuotona tutkin esittävää kulttuuria tai kuvataidetta. Siinä missä monet saavat vahvoja kokemuksia musiikista, urheilusta tai uskonnosta monet saattavat herkistyä tai kokea vahvoja tunteita vaikkapa erilaisten ns. 'mestariteosten edessä' taidemuseoissa (Innocenti ym. 2014, 61-66). Toiset taas kokevat saavansa elämyksiä katsellessaan julkisessa tilassa olevia maalauksia ja jakavat niitä vaikkapa someen. Monille taide taas edustaa vapaata itseilmaisua, ja on keino purkaa paineita tai ladata akkuja.

4 Kulttuurikokemuksen vaikutusten tarkastelua

4.1 Kulttuurikokemus 1: Ihmisryhmien uskomukset

Monissa uskonnoissa voidaan nähdä tietynlaista samankaltaisuutta. Karkeasti yleistäen ne saavat ihmiset kokoontumaan, ja nostavat esille kanssaihminen huomioimisen. Yhteenkuuluvuutta luovaan tunteen, sekä ihmisiä ns. 'hyvän äärelle' kokoavan vaikutuksensa takia uskonto kulttuuri on relevantti tutkimuskysymys huomioiden. Silti toki hyvä muistaa, että uskonnolla ja sen harjoittajilla on ollut myös vähemmän hohdokkaita hetkiä maailmanhistoriassa. Iso-Britanniassa mm. Kentissä ja Lontoossa tehdyn 'Understanding Unbelief' tutkimuksen mukaan myös joillakin ateistisiksi tai agnostikoiksi itsensä mieltävillä ihmisillä on tuntemuksia vapaasti suomennettuna universaalista elämänenergiasta. Tutkimuksessa myös karmalle löytyi kannatusta, sekä kahdeksalle muulle yliluonnolliselle olennoille tai ilmiölle (Bullivant ym. 2019, 13-14).

Oli sitten uskonto tai uskomusjärjestelmä mikä tahansa välillä myös perinteisesti enemmän luonnonuskontojen edustajat, valtionkirkko ja aktivistit löytävät yhteisen sävelen 'yhteisen hyvän' nimissä. The Guardianissa esitettiin aiemmin tänä vuonna, miten yllättäen ruotsin valtionkirkko otti kantaa Jokkmokkissa uuden kaivoksen avaamista vastaan yhdessä Unescon, Greta Thunbergin ja paikallisen Saamelaisyhteisön kanssa (Boffey 2022). Tämän opinnäytetyön rajauksen mukaan niin Unesco, Greta ja saamelaiset ovat kaikki kulttuuritoimijoita, ja näin olleen kulttuurilla ja ihmisryhmien

uskomuksilla voisi nähdä yhteyden planeettamme hyvinvoinnin säilyttämisen pyrkimykseen ainakin tämän esimerkin osalta.

4.2 Kulttuurikokemus 2: Musiikki

Musiikin johdattelemana voi tavata uusia mielenkiintoisina ihmisiä kaupungilla tai festivaaleilla. Musiikkia kuuntelemalla tai rummuttamalla on eri kulttuureissa siirrytty transsiin tai eri tietoisuuden tasoille. Musiikki saattaa myös aiheuttaa tuntemuksia muutoksista ajasta tai sen nopeudesta (Saarman 2006).

Rumpupiiirissä vietetyn hetken perusteella voidaan empiirisesti todeta rummutuksen nopeuttavan ajan kulumista saavan ainakin minut erittäin keskittyneeseen hieman transsin kaltaiseen tilaan. Sessio tapahtui täysissä sielun ja ruumin voimissa keskellä kirkasta päivää. Siihen osallistui 15 henkilöä. Ohjaaja jakoi kaikille oman rummun ja neuvoi meille ensikertalaisille yksinkertaisen rytmin taikka kosketuksen joita 3 eri ryhmää, joissa kussakin oli 5 henkilöä. Kun nämä 5 henkilöä soittivat omaan tahtiinsa, niin yhdessä muiden kolmen ryhmän rummutuksen ja ohjaajan soolon kanssa ne synnyttivät harmonisen rytmin mihin uppoutui hetken soitettuaan hyvin kokonaisvaltaisesti. Yli tunnin mittainen sessio tuntui lopulta vain hieman reilulta kymmeneltä minuutilta.

Myös isot musiikkifestivaalit ja urheilukilpailut satatuhatpäisine yleisöineen liikuttavat ihmisiä ja muokkaavat maailmaa. Ne saattavat jopa aloittaa kansanliikkeitä, tai maailman epäkohtia korjaavia tapahtumia. Tästä yhtenä esimerkkinä voisi esittää 2010 Haitilla sattuneen maanjäristyksen jälkeen järjestetty "Hope for Haiti Now" konsertti keräsi yhteen joukon sen hetken maailman nimekkäimpiä pop artisteja. Alle 24 tunnissa artistit keräsivät yhteensä 54 miljoonaa dollaria Haitin avustamiseksi. (Lee Harris 2010).

4.3 Kulttuurikokemus 3: Urheilu

Olen välillä keskustellut ystävien kanssa eri lajeissa saavutettujen mestaruuksien vaikutuksesta kansalliseen mielialaan ja psyykkeeseen. Olemme myös spekuloineet niiden aikaansaamaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Mikä vaikutus vaikkapa maailmanmestaruuden saavuttamisella voi hetkellisesti tai pitkällä aikavälillä olla ihmisiin, sukupuoliin tai kansoihin? Empiirisen kokemuksen mukaan voiton hetkellä tuntemattomista ihmisistä tulee ystäviä. Ihmiset kokevat suurta kollektiivista yhteenkuuluvuuden tunnetta yli tavallista arkea rajoittavien hierarkioiden. Kansa tai maailma menee eräänlaiseen hurmostilaan. Tämä voimakas kulttuuri-ilmiö saa tietystä kulmasta tarkasteltuna ihmiset eräänlaiseen massoittain tapahtuvaan transsendenttiseen meditaatiotilaan. Väkipoukot hokevat samoja mantroja maansa tai seuransa nimeen, sekä kokevat yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Ulkopuolisen ja asiasta mitään tuntemattoman silmissä ilmiö saattaa näyttää samalta kuin ihmiset hokevat isoilla hengellisillä juhlilla liturgioita tai laulavan suosikkiyhtyeensä kappaleita. Siinä saattaa olla myös samankaltaisuutta, kuin ihmiset monistavat suosikkibändinsä tai taiteilijansa grafiikkaa mitä erinäisempiin esineisiin ja jakavat tätä kokemusta yhdessä tai käyttävät visuaalisia kuvia tai pukeutumistyyliä mahdollisten uusien tuttavien luonteenpiirteiden arviointiin.

Urheiluun ja myös taiteeseen liittyen oma lukunsa ovat myös antiikin Kreikassa alulle laitetut Olympiakisat. Länsi-Saharaa lukuun ottamatta lähes jokainen maailman maa on ottanut osaa moderneihin kesäkisoihin. Olympialaisissa on kilpailtu aiemmin myös taidelajeissa, joskin sittemmin niiden yhteydessä on järjestetty taidenäyttelyjä. (Stromberg 2012.) Maratoneista, salilla käymisestä ja yogasta näyttää tulleen lähes uskonto monille, moni saa siitä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja energiaa millä palautua arjesta. Harva varmaan myöskään kiistää sitä fiilistä mikä tulee, kun fanittaa lähes uskonnonomaisesti jotakin bändiä tai taiteilijaa samanmielisten kanssa.

4.4 Kulttuurikokemus 4: Kansanliikkeet

Käytännön esimerkkinä tavallisten ihmisten protesteista alkaneista kansanliikkeistä voisi nostaa esiin Greta Thunbergin perustaman Fridays for future liikkeen. Thunberg on matkustanut muun muassa ilmastosyistä purjeveneellä Euroopasta Pohjois-Amerikkaan YK:n kokoukseen. Hän on esitelmöinyt ilmastokokouksessa mm. massasukupuutosta. Hän antoi myös kritiikkiä ikuisen talouskasvun ideaalille.

Pian tämän jälkeen mm. USA:n (Pärssinen 2019) ja Venäjän (Soldatkin & Zhdannikov 2019) silloiset ja toisessa tapauksessa myös nykyinen presidentti reagoivat tähän kritiikillä. Trump oli irtisanoutunut

sopimuksesta, ja Putin on Venäjän valtionpäänä yksi maailman isoimpia fossiilisten polttoaineiden tuottajia ja myyjiä. Nykyään ruotsalaisetkin miettivät jo metalliteollisuutensa päästöjen pienentämistä tämän yhden perheen liikkeen vuoksi ja monet maailman suurien maiden nuoret sukupolvet seuraavat meitä pohjoismaiden rikkaiden ja 'parhaiden' maiden asukkaita. Monesti kuulee väitteen, että sillä mitä teemme Suomessa tai pohjoismaissa, ei ole vaikutusta globaalissa mittakaavassa, koska täällä on niin vähän asukkaita. Silti tämä esimerkki huomioiden väitän, että tekemisillämme on väliä. Voisikin siis miettiä, toimivatko ilmastotietoiset ihmiset ilmastoahdistuessaan ja masentuessaan eräänlaisina Gaian itsesäätelyjärjestelmän termostaatteina, kuten Lentonin ja Latour (2018) uskovat. Ympäristöaktivistit voidaan tietystä kulmasta nähdä Gaia 2.0 - teorian valossa maapallon itsesäätelyn itsetietoisuuden tai henkisyyden elementteinä, kuten Lenton ja Latour asiaa ovat miettineet. Käännämme yhdessä pienillä teoilla käynnissä olevan antroposeenin kurssia tietoisilla valinnoillamme. Tarkasteltaessa ihmisryhmiä tai kansanliikkeitä voidaan siis todeta, että ruotsalainen varhaisteini voi siis saada aikaan ilmastoliikkeen, joka on kummunnut hänen ilmastoahdistuksestaan, sekä vaikuttaa myöhemmin samasta tunteesta vakuuttuneena kansainliiton kokouksen päättäjiä New Yorkissa. Pienemmässä mittakaavassa hieman samankaltaisesti joukko kaltaisiani nuoria aikuisia voi olla osana nykykalliomaalauksen renessanssin alullepanoa omassa kaupungissaan ja kehittää samalla omaa kulttuuriekosysteemiä yhdessä useampien toimijoiden kanssa.

Kun muraaleja, graffitia tai nimitettäköön niitä tässä yhdessä, nykykalliomaalauksiksi, huomioidaan kaupunkikehityksessä, ne voidaan tietystä kulmasta nähdä muuttuvan osaksi kaupungin infrastruktuuria (Kovari 2021, 8-9). Kun maalauksista tulee osa kaupunkiekosysteemiä ja infrastruktuuria, voi miettiä, onko niillä joku funktio kaupunkiekosysteemissä, tai skaalautuen laajemmin yhteisen tietoisuuden kannalta. Ainakaan Hiedanrannassa maalaukset eivät ole minkään kuratoidun linjan mukaan ottaneet kantaa ympäristön tilaan. Silti töiden joukossa on näkynyt myös luontoaiheita ja vaikkapa mehiläiskatoa kommentoivia teoksia. Taidekokemus on myös subjektiivinen, joten on vaikea sanoa, näkevätkö ihmiset joissakin teoksissa viittauksia tai kommentteja ympäristön tilaan tai sen muuttamiseen.

4.5 Kulttuurikokemus 5: Taide

Vuonna 2016 perustimme kaverien kanssa katutaideita edistävän yleishyödyllisen yhdistyksen, ja aloimme järjestää saman nimistä Spraycankontrol tapahtumaa. Tämä tuntui silloin energiaa, sekä yhteistä tekemistä antavalta projektilta. Aikaisemmin olimme kukin keränneet seinämaalauksiin liittyviä kokemuksia koti ja ulkomailla. Halusin tuoda jotakin näkemästäni kotikaupunkiini voimakkaan, intuitiivisen tunteen aikaansaamana. Tapahtumasta ja siellä tehdyistä teoksista tuli enimmäkseen positiivista palautetta, ja alue maalauksineen toi yhteen paljon eri lähtökohdista olevaa porukkaa. Vuonna 2018 kuulimme myös hämmästyneenä, miten Hiedanrannassa järjestämämme Spraycankontrol katutaide tapahtuman teoksia oli käyty meditoimassa paikallisen yhteisön kaupunkimeditaatiokierroksen aikana. Tiesimme kyllä, että töistä on jaettu kuvia someen, mutta tällainen kaupunkimeditaatioreissu sai tehdyn työn tuntumaan entistä merkityksellisemmältä. Ihmisten tiedetään meditoineen maalauksia jo renessanssi ajalla, jotenka mistään uudesta ilmiöstä ei ollut kyse. Tapahtumaan ja teoksiin laittamamme energia eli siis teoksien kautta edelleen seinillä, vaikka tekijöinä tunsimme isoimman hohdon haihtuneen teosten ympäriltä. Tuntuu mielenkiintoiselta, miten toiset menevät luontoon rentoutumaan Shinrin-yoku metsäkylpyihin, ja toiset tulevat katsomaan maalauksia tai tekemään niitä.

Motiivi ja inspiraation lähde tuottamistyölle on ollut jakaa tien päällä koettuja urbaaneja kesantoja ja visuaalisia maailmoja tyylimaalausten ja muuralien kautta. Pidän ajatuksesta, että uudet ihmiset, jotka tulevat katutaidepuistoon, kokevat mahdollisesti täysin uudenlaisen, ehkä pysäyttävänkin kulttuurikokemuksen. Kuten meditaatioryhmän esimerkki osoittaa, jotkut se pistää miettimään tai meditoimaan maalauksia myös pidempään.

Voidaan vaan arvailla, antaako paikan kokeminen ihmisille kokemuksen jostakin suuremmasta. Ainakin omakohtainen kokemus suurien kokonaisista rakennelmia peittävien maalausten näkemisestä ensimmäisellä kerralla Hatanpään famella, Warschauer Straßella Berliinissä, tai Vatikaanikaupungissa antoivat kokemuksen jostakin suuremmasta. Intuitiivisesti uskon, että moni jakaa tämän tuntemuksen. Vaikka olen ollut mukana tuottaja ja taiteilijana Hiedanrannassa, huomaan yhä nykyäänkin saavani paikasta tämän fiiliksen. Tämä ihmetyttää, mutta homma johtunee siitä, että olen sittemmin asunut jo 4 vuotta toisessa kaupungissa ja käyn paikan päällä enää muutaman kerran vuodessa. Toisena motivaattorina tapahtumajärjestäjäksi ryhtymiselle oli, että koin monien taiteesta kiinnostuneiden ihmisten kokevan galleriat vieraisi.

4.6 Kulttuuririhmasto

Simardin mukaan puut ja sienet vaihtavat hyödykkeitä juurten, ja sienijuurien tai mykorritsan välityksellä, ja tasapainottavat näin metsän ravinnetasapainoa. Tämä edistää metsän hyvinvointia ja edistää luonnon monimuotoisuutta. Simardin mukaan puilla on omat 'äiti' puunsa, tai 'hub' puut, jotka yhdistävät ne metsän muihin puihin, sekä perheeseensä, myös ihmisillä on tutkimusten mukaan karkeasti noin neljännesosa samaa perimä kuin puilla (Simard 2021, 26-27). Tähän pohjautuen voisi ainakin karkeasti olettaa, että meillä olisi jotakin samankaltaisuuksia valtavien serkkujemme kanssa. Pihalla kasvava kuusi näyttää jokseenkin erilaiselta kuin naapurin Paavo tai Pirjo, mutta silti molemmat meistä tarvitsevat aurinkoa ja vettä selviytyäkseen. Myös minä ja huonekasvini sisällämme molemmat hiiltä. Ajansaatossa muuttuisimmekin kumpikin kuiviksi käppyröiksi sikäli kuolema korjaisi meidät yllättäen kotisohvalle.

Entäpä jos Lentonin ja Latourin Gaia 2.0 - hypoteesin mukaan myös me ihmiset toimimme isojen serkkujemme tapaan? Sen sijaan että jaamme voimavarojamme ja tietojamme toisillemme juurilla ja juurisienillä puiden tapaan, käytämme tiedonvälitykseen aiempien kappaleiden mukaan niin puhuttua, visuaalista, kuin tapakulttuuria, eli vapaan kielikuvan mukaan 'kulttuuririhmasto'. Kulttuuri ja kieli yhdistävät meitä arjessa, sekä erilaisissa juhlissa ja harrastuksissa, vaikka emme sitä yleensä tarkemmin ajattele.

Viimeaikaisessa työskentelyssä olen ollut tekemisissä erityisesti visuaalisen kulttuurin ja seinämaalausten kanssa. On kiinnostavaa miettiä kuvien vaikutusta ihmiseen ja Lentonin esittämään Gaian itsesääätelyjärjestelmän termostaattiin. Julkisessa tilassa ja somessa esiintyvät kuvat, sloganit, sekä tunteita herättävät kuvat vaikuttavat ajatteluamme. Voiko hakatusta metsästä oleva iso kuva seinällä julkisessa kaupunkitilassa tai miljoonia ihmisiä tavoittavana some-ilmiönä saada ihmiset suojelemaan niitä lisää? Entä uutiset ja visualisoinnit internetissä suuresta Texasin kokoisesta mikromuoviroskalautasta, saavatko ne meitä ajattelemaan kulutuksemme kohtuullistamista enemmän ja suojelemaan siten enemmän meriä (Marine Debris Program N.D)?

Ainakin instagramista bongatun ja seuraamani Boyan Slatin "The OceanCleanup" projektin kuvien näkemisen jälkeen minua puraisi lajittelukärpänen. Se on haastanut tiedostamaan ympäristöä ja sen siivousmahdollisuuksia taas uudella tavalla. Mitä olin oppinut lajittelusta peruskoulussa oli jo ehtinyt muuttua, ja kulutustaan voi myös ennakoida paremmin.

Empiirinen kokemus luonnon huomioimisen kannalta on, että 'pakko tehdä jotakin' tunne saa minut ajoittain valtaansa. Kuvilla joita näen on tähän vaikutusta, ja välillä ne laukaisevat tunteen, että jotakin vain pitää tehdä. Tarkemmin ajateltuna tunnen, että niin Hiedanrannan seinämaalausprojektin

edistämisestä, sekä pienimuotoisesta luonnonsuojelusta on molemmista tullut eräänlainen yhteys fiilis, mikä on ollut suurin motivaattori tekemiseen. Tästä voinee siis päätellä, että kuvat ovat muuttaneet ainakin allekirjoittaneen elämää ja suhdetta luontoon. Myös Anita Sepän Kuvien tulkinta kirjan mukaan nykykulttuuri on kuvallistunut ja empiirisen kokemuksen mukaan kuvien ja juttujen eli kulttuurin osuudella on tähän vaikutusta (Seppä 2012, 11-11).

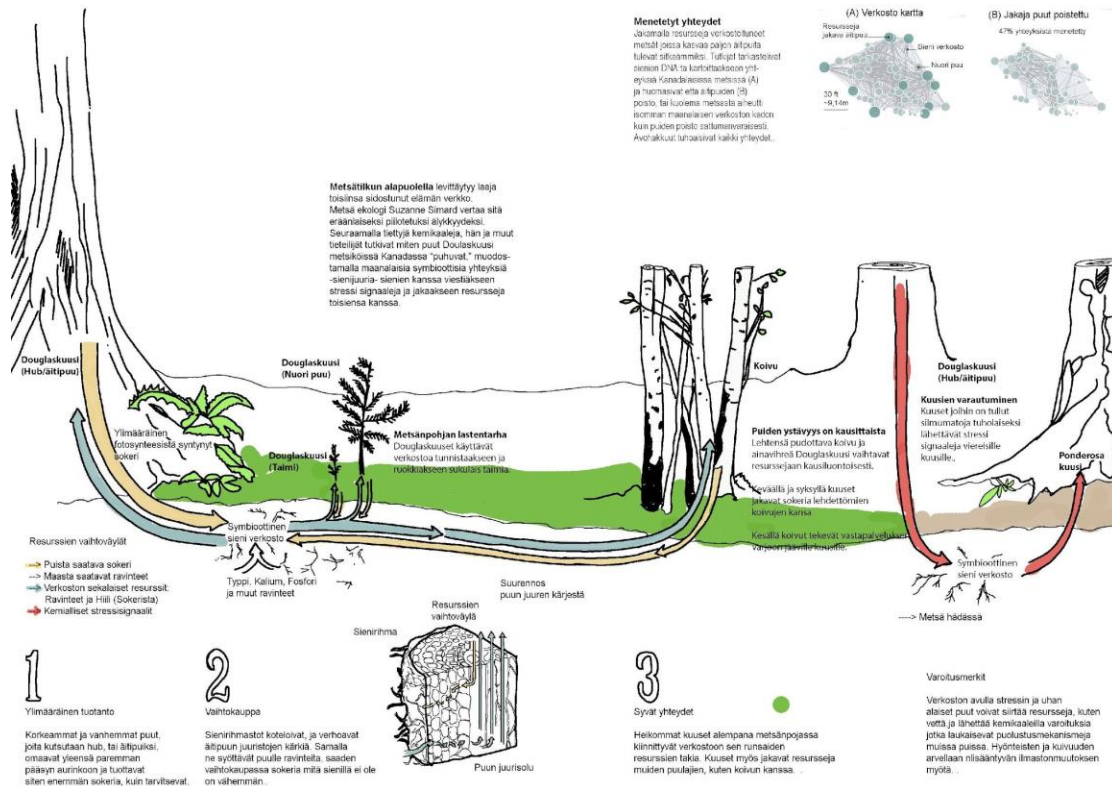
Tekeekö kulttuuririhmasto maapallon ekosysteemistä, sekä kaupunkiekosysteemeistämme luovempia ja ihmisistä terveempiä, siinä missä vastaavasti kommunikaation puute ja eristäytyminen saa meidät voimaan huonommin? Tiedetään, ettei metsäkään voi hyvin, jos maaperä sen alla on köyhää tai siellä ei esiinny sienijuurta ja puut eivät ole yhteydessä ympäristöönsä (Simard 2021, 60-61). Jos puut istutetaan niin, etteivät ne tunne sukulaisiaan, eivätkä ne ole yhteydessä toisiinsa, ovatko ne kuin juurettomat ihmiset irrallaan kaupunkiekosysteemin energiavirroista (Setälä 2006, 39)? Kulttuurikokemus voi olla välillä voimakas, herkemmille kokijoille välillä tapauksesta riippuen myös unenkaltainen tila tai hyvin herkistävä kokemus (Innocenti ym. 2014, 61-66). Onko terve kulttuurielämä ja kulttuuririhmaston olemassaolo edellytys tai vähintäänkin suuri myötävaikuttaja, luontosuhteemme ylläpitoon?

4.7 Luonto ja tapakulttuuri ihmisen akkujen lataajana

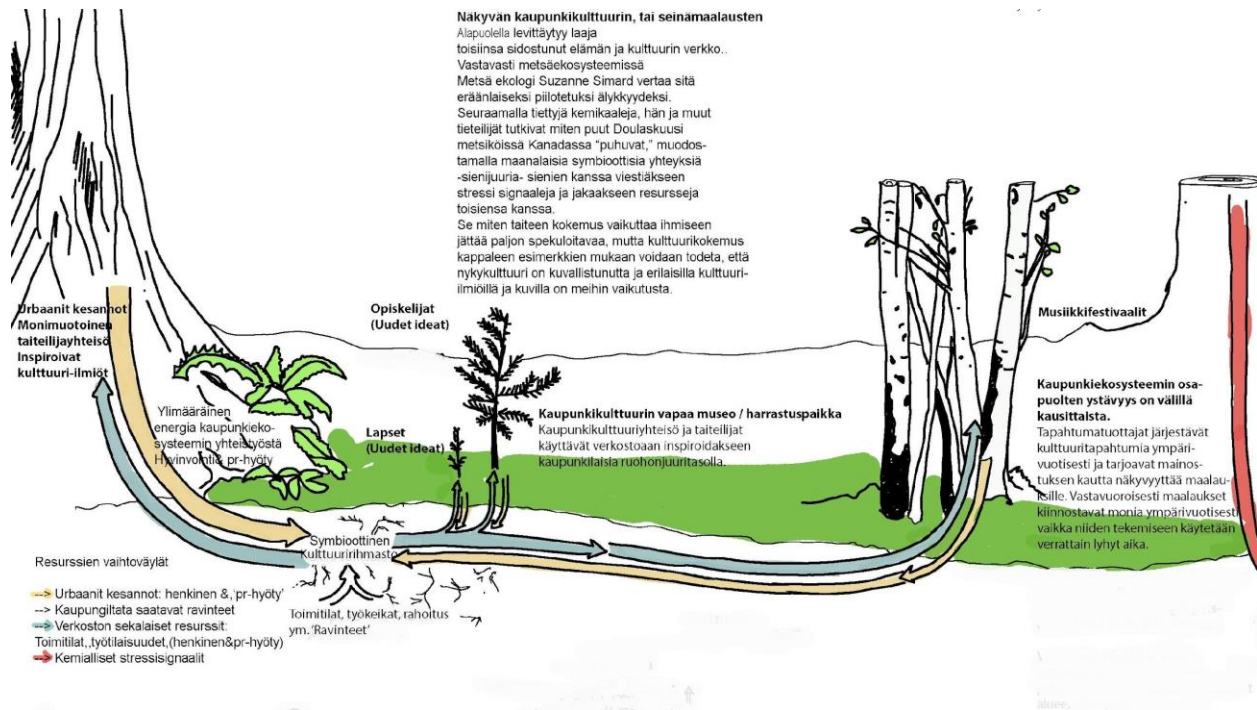
Marguliksen mukaan elämme symbioosissa maapallon kanssa (Margulis 1998, 142-143). Ihmisten erilainen tapakulttuuri 'ladata akkuja', ja olla yhteydessä luontoon on moninainen. Jotkut saattavat tehdä sitä ulkona kävelemällä toiset taas keräämällä luonnonantimia. Lopulta kukin tekee sitä itselleen sopivimmalla tavallaan. Osalle ihmisiä luontoyhteyden etsiminen ja luonnonsuojelu vaikuttaa sisäsyntyiseltä ja tiedostamattomaltakin toiminnalta. Toisaalta esimerkiksi japanilaisessa kulttuurissa esiintyy Shinrin-yoku luontomeditaatio kävelyjä, metsäkylpyjä. Ne ovat hieman sama asia kuin perinteinen suomalainen hiihtolenkki, luontokävely tai marjanpoiminta, joskin tietoisemmalla luontoyhteys tai 'lataus' näkökulmalla. Ainakin metsäkävelyjen mainospuheiden mukaan näiden kävelyjen aikana kokija on tietoisemmin läsnä luonnossa ja pyrkii aistimaan sitä. Osa ihmisistä lataa siis itseään kirjaimellisesti ja kuvainnollisesti maapallosta ja auringosta saatavalla energialla. Tämä ei toimi ainoastaan yhteen suuntaan, vain toisaalta osa ihmisistä antaa myös energiaansa takaisin ympäristölle tai maapallolle erilaisten luonnonsuojeluprojektien ja järjestötoiminnan kautta.

4.8 Kulttuuririhmasto 'akkujen latauksen' kanavana

Kulttuuri vaikuttaa eräänlaisena kokemusten internetinä, jonka avulla ihmiset kommunikoivat, ja jakavat resursseja kaupunkiekosysteemissä, sekä urbaaneilla kesannoilla. Simardin mukaan tietyt puut jakavat resursseja eri vuodenaikoihin maanalaisen verkostonsa, tai 'Wood Wide Webin' avulla (Simard 2018, 26-27). Ideaa on havainnollistettu alla Simardin metsäekologian tutkimusta popularisoivan Beau Danielsin havainnekuvan pohjalta tehdyn luonnoksen avulla. Kuvassa 1 esitetään puiden ja sienten välistä symbioosia ja resurssivaihtoa. Kuvassa 2 visualisointi on sama, mutta ihmiset ja kulttuuritoimijat on vaihdettu kuvaamaan kuvan 1 metsäekosysteemin toimijoita.

Kuva 1. Metsäekosysteemi

Kuva 2. Kulttuuri osana kaupunkiekosysteemiä

5 Intuitio taiteen tekemisessä

Pysyäkseen inspiroituneena on minusta tärkeä unohtaa itsensä tekemisen kautta jatkuvasti uudelleen ja olla kytkeytyneenä intuitioon. Empiirinen kokemukseni on, että kun unohdan itseni ja ideoiden stressaamisen, saan ehkäpä intuitiivisemmän yhteyden ideoihin, sekä alitajuntaani. Sieltä on hyvä ammentaa ideoita taiteeseen.

Asta Raamin (2020) mukaan intuition tilassa olemme joko sattumalta tai tietoisesti rakentaneet yhteyden intuitioon. Raamin mukaan keksijällä tai taiteilijalla voi karkeasti yleistäen olla kolme intuition ulottuvuutta käytössään: asiantuntijaintuitio, vaistointuitio, ja superintuitio.

Asiantuntijaintuitio on vahvaan osaamiseen ja kokemukseen perustuvaa, se muistaa menneen ja ennakoii tulevaa. Asiantuntijaintuitiota käyttäessä on haasteena erottaa omat kognitiiviset vinoumat ja mielikuvitus. Vaistointuitio evoluution jokaiseen meihin rakentamaa, ja se toimii nyt hetkessä, sitä käyttäessä haasteena on erottaa se tunteista. Superintuition on taas monia eri asiakokonaisuuksia

yhdistelevää varsin lennokasta, ja holistisempaa intuitiota. Sitä edeltää eräänlainen hiljentyminen ja antautuminen laajempaan näkökykyyn (Raami 2020, 124-132).

Gaian itsesäätelyjärjestelmän näkökulmasta, tämä holistinen näkökulma ja vain jostakin ehkäpä tietoisuuden tai ihmisten joukkotietoisuuden rajamailta tuleva superintuition oivallus lienee relevantein ihmettelyn aihe tämän opinnäytetyön aihe huomioiden. Superintuitiolla ratkaisun löytäminen on monesti helpompaa kuin itse idean toteutus. Keksijän, taiteilijan tai demokraattisessa valtiossa valtaa käyttävän hallituksen hallituskauden aikana idean läpi saaminen koko kansan tietoisuuteen kysyy myös sosiaalista taitoa, poliittisia lehmänkauppoja, luovuutta ja markkinointitaitoa. On harmillista, että usein ihmisiä liikuttavat enemmän ilmaiset ämpärit ostosparatiiseissa, raha tai sen säästäminen kuin tieteellinen tutkimus. Maailman pelastavan idean saaminen läpi laajemman yleisön tietoisuuteen tai rahoituksen, tiedeyhteisön ja muiden konservatiivisen ajattelun muuttaminen on mahdollista, joskin se vaatii paljon työtä. Boyan Slatin TheOceanCleanup-projekti on tästä hyvä esimerkki.

Myös aiemmassa luvussa 'taide' esitellyn Hiedanrannan Spraycankontrol-tuotannossa voi Raamin hahmotelman mukaan nähdä yhteyksiä koettuihin reaali maailman tilanteisiin. Kahdessa yhdistyksessä, joiden toiminnassa olen ollut mukana, on parhaimmillaan kummassakin ollut superintuitiota edustava ideatyyppejä, asiantuntijaintuition omaava jäärä, joka tietää miten asiat on tehty aiemmin ja miten ne myös nyt kannattaisi tehdä, sekä vaistointuition edustaja. Välillä on ollut vaikeaa selittää mitenkä maalaukset peittävät isoja rakennuksia alleen, jos keskustelun toisella osapuolella ei ole seinämaalauksista entuudestaan käsitystä. Kengännauhahudjetilla toimivan yhdistystoiminnan sovittaminen usein osakeyhtiöiden kanssa pelaavan kaupungin kanssa on monesti vaatinut pohdintaa ja intuitiota. Kokemukseni mukaan silti keskusteluyhteyden ollessa suora asioista päättäviin tahoihin, intuition tuotokset pääsivät ainakin aluksi hyvin suoraan käyttöön kulttuurituotannossa, kun lupien ja rahoituksen saaminen tai paikoitellen turhauttavan hidas byrokratia ei ollut esteenä.

6 Aivoaallot ja EEG

Alkuperäisessä suunnitelmassani oli tarkoitus rakentaa taiteellisen opinnäytetyön tutkimuksellisessa osuudessa 'karvalakkimalli' EEG-mittalaite komponentteja käyttäen. Sillä olisi tarkoitus mitata taiteen kokijan aivoaaltoja galleriassa, katutaidepuistossa tai yleisesti kulttuurikokemuksen aikana. Laite ei vielä valmistunut, mutta aihe kiehtoo edelleen. Avaan tässä aivoaaltoja, ja niiden funktiota ajattelullemme.

Relevantiksi tutkimuskysymykselle aivoaallot ja niiden mittauksen tekee se, olisiko mahdollista mitata vaikkapa 10 tai 100 henkilön aivoaallot yhden kulttuurikokemuksen aikana ja nähdä, synkronoiko esimerkiksi katutaidepuistokokemus aivoja kaupunkimeditaatiokierroksen aikana. Jos synkronoi, mitä subjektiivisia kokemuksia meditoitavat teokset saavat tutkimuksen kohdehenkilöissä aikaan? Toiseksi voitaisiin tutkia, mitä nämä koehenkilöt tekivät ennen tätä kollektiivista tuntemusta ja sen jälkeen.

Aivotutkimusta on popularisoitu ja nykyään monista eri lähteistä löytää tietoa aivoaalloista sekä niiden vaikutuksesta käyttäytymiseen. Karkeasti aivoaallot voi jakaa taajuuksiensa mukaan korkeimmasta matalimpaan auton vaihde-esimerkin avulla korkeimmasta pienimpään vaihteet ovat 5. gamma +30 (Hz), 4. beeta 30–13 (Hz), 3. alpha 12–8 (Hz), theeta 8–4 (Hz), delta vähemmän kuin 4 (Hz).

Valveilla ollessa keskivertoaivot ajattelevat noin 13 Hz:n taajuudella käyttäen ylätaajuuksien ollessa beetaa, ja alempien alphaa. Mihin näitä kaikkia taajuuksia sitten oikein tarvitaan?

Delta-aallot ovat tyypillisiä lapsille, sekä syvän unen aikana. Theeta-aallot taas nähdään yhteydessä luovuuteen, intuition, uneksimiselle, fantasioille sekä tallentajana muistoille ja tunteille. Subjektiivinen delta-tunteen kuvaelma voisi olla syvä, uneton uni, ei REM-uni, transsi tai tiedoton.

Theeta-aaltoja ilmenee keskittyessä, meditoidessa, rukoillessa, ja henkisesti valveutuneissa tai 'ykseyden kokemisen' tiloissa. Niitä ilmenee hereillä olon ja unen välimaastossa ja ne viittaavat johonkin alitajuiseen. Ne ovat yleensä epänormaaleja aikuisilla, mutta yleisiä teini-iän kynnykselle asti. Subjektiivinen theeta-tunteen kuvaelma voisi olla intuitiivinen, luova, muisteleva, fantastinen, mielikuvituksellinen, luova, uninen, tiedostava tai valveutunut.

Alpha-aallot ovat tehdessä useampia tehtäviä samaan aikaan. Alpha-aallot toimivat myös silloittajana tietoisuuden ja alitajunnan välillä, ollen yleisin taajuus näiden kahden tajunnan tasojen välillä keskiverto aikuisilla. Alpha on aivojen tärkein taajuus opiskeluun ja koulussa opitun toistamiseen käytännössä. Voit lisätä alpha-taajuudelle ominaista rauhallista fiilistä sulkemalla

silmät, ja hengittämällä rauhallisesti. Voit taas vähentää sitä laskemalla ja ajattelemalla. Subjektiiivinen alpha-tunteen kuvaelma voisi olla rauhallinen tai tietoinen.

Beta on taas aivojen nopeaa toimintaa, peilaten järjestämätöntä ja aktiivista aivokudosta. Beta-aallot ovat yleensä aktiivisina molemmilla aivopuoliskoilla, ja etenkin aivojen otsalohkossa. Se yleisesti kuvailtu normaaliksi rytmiksi, ja on hallitseva taajuus ollessamme 'skarppina', varuillaan tai ahdistuneita. Se on taajuus, jolla suurin osa aivoistamme on, kun pidämme silmiämme auki ja ajattelemme analyyttisen ongelmanratkaisun hetkellä, kuunnellessa tai päätöksenteossa. Aiempaan autojen vaihdevertaukseen liittyen beeta aallot olisivat koneen ylimmät käyttö kierrokset tai ylikierrokset ajettaessa viidennellä vaihteella moottoritillä.

Beta-taajuuden skaala jakautuu karkeasti 3 ryhmään. Jos beta-taajuuden aalloissa on poikkeamia, tai aallot ovat tätä alhaisemmat se saattaa kieliä ADD:stä tai tarkkaamattomuudesta. Nämä ovat matala beeta (12-15 Hz), keski beeta (15-18 Hz), korkea beeta (18 Hz). Subjektiiivinen matala beeta-tunteen kuvaelma voisi olla rentoutunut, mutta keskittynyt, eheä. Subjektiiivinen keski beeta-tunteen kuvaelma voisi olla ajatteleva, itsetietoinen, tietoinen ympäristöstä. Subjektiiivinen korkea beeta-tunteen kuvaelma voisi olla 'skarppi', liikkuva, villitsevä.

Gamma-aallot ovat taajuuksista korkeimpia ja ovat eniten kaikkia aivoalueita yhdistävä taajuus. Ne auttavat prosessoimaan suuria määriä tietoja tai hahmottamaan isoja kokonaisuuksia. Hyvä muisti on myös yhdistetty aktiiviseen ja tehokkaaseen gamma-aaltojen hyödyntämiseen (Neurohealth 2022).

6.1 Yöunet & luovuus

Christopher Timmermanin tutkimuksessa delta-, ja theeta-aivoaalloilla löytyi yhteys ihmisen ollessa dimetyylitryptamiinin, eli DMT kokemuksen alaisena. (Timmerman ym. 2019, 3). Alfa ja theeta aivoaaltoja esiintyy monesti REM-vilkeuden tilassa. Koehenkilöt piirsivät välillä intensiivisiäkin teoksia DMT kokemuksen alaisina. DMT on Carbonaron ja Gatchin mukaan ihmisen kehossa sisäsyntyistä. Sitä myös esiintyy luonnossa useissa kasveissa ja eläimissä ja se saattaa toimia ihmisillä välittäjäaineena (Carbonaro & Gatch 2016, 1,5). DMT:tä erittyy aivoihin myös REM-vilkeuden aikana, kun näemme unia.

Empiirisesti koettu ajan muutos rumpupiirissä tukee jossakin määrin ajan ja paikan tajun muuttumista, mikä on ominaista DMT:lle tai REM-vilkeuden kokemuksille. Tiettyssä mielessä rumpukokemus ajan muutoksineen muistuttaa myös työskentelyä superintuition tai Asta Raamin

mukaan 'yhteyden' tilassa. Rumpupiiri kokemus ei ole niinkään visuaalinen kokemus, vaan enemmän vapaan assosiaation ja tietynlaisen itsensä unohtamisen kokemus (Raami 2020). Oikean tilan, yhteyden, fiiliksen tai vaikka superintuition saavuttamisen jälkeen rummutus tai teosideat toteutuvat kulloinkin parhaiten saatavilla olevalla mediumilla ja ideat tuntuvat tulevan 'vain jostakin'. Jos yllä olevia esimerkkejä vertaa Timmermanin tutkimukseen, empiirisessä rummuttelukokemuksessa erona on se, että mitään ulkoisia substansseja ei otettu ennen rummutustyöpajaa tai tavallista työhuonetyöskentelyä.

Piirrämmekö tai koemme taidetta 'parhaimmillaan' puoliunimaisessa tilassa? Ainakin empiirisen kokemuksen mukaan joissakin tapauksissa kyllä. Erittyykö manteliumakkeestamme kollektiivisesti DMT:tä kollektiivisten kulttuurikokemuksien aikana samaan tapaan, kun untenmailla, kuolemanrajakokemuksissa tai joidenkin kulttuurirituaalien, esimerkiksi rummutuksen aikana? Kulttuurit eripuolilla maapalloa ovat hyödyntäneet toiseen aikaan ja paikkaan virittäviä kasveja tai rituaalimenoja. Viitaten aiempaan Gaia 2.0 - teoriaan toimivatko ihmiset kulttuurimenoissaan välillä tiedostamattaankin Gaian itsesäätelyjärjestelmän muuttujina, kuten Lentonin ja Latourin esittävät? Sikäli kyse on ilmastoaktivismista, näin voisi päätellä aiempien kappaleiden esimerkit huomioiden.

Voisiko unimaailma ja siihen liittyvä kulttuuri olla yksi yhdistävä tekijä Heikkilän kuvaileman kollektiivisen tietoisuutemme (Heikkilä 2012, 44–46) ja Marguliksen kuvaileman Gaian tasapainon tai sen säätelyn välillä (Margulis 1998, 142–143)?

Ainakin välillä näemme unia asioista, jotka meitä vaivaavat. Empiirisen kokemuksen mukaan välillä myös muutamme toimintaamme niiden vuoksi. Pohtiessamme unia maapallon itseään eheyttävän mekanismin näkökulmasta jää aina subjektiiviseksi onko unikokemus enemmän luonnon monimuotoisuutta huomioivaa vain päinvastoin. Toinen näkee unta matkasta luonnonpuistoon ja toinen taas luonnonpuiston päätehakkuusta. Unelmien ja arjen reaalitodellisuuden ollessa sunnilleen linjassa ideat ja intuition 'yhteys' tuntuvat löytyvän helpommin. Empiirisen kokemuksen mukaan myös omalle elämälle suotuisista asioista unelmointi ja niiden toivominen edesauttaa mieluisien asioiden tapahtumista, tai kuten Looptroop ilmaisee asian vapaamuotoisemmin 'Professional dreamers' kappaleessaan: 'Everything that is now real started as somebody's dream'.

7 Urbaanit kesannot

7.1 Pispala

Pispalan feimi (kuvat 3 ja 4) on inspiroiva urbaaniympäristöä ja luontoa yhdistävä paikka Pispalanharjulla Tampereella. Se oli, ja on osaksi yhä edelleen säästyneiltä osiltaan eräänlainen urbaanin kesannon ja kaupunkimetsän risteymä, alakulttuurien 'kansanopisto'. Se sijaitsee yhdellä Tampereen korkeimmista paikoista kahden järven välissä. Karakteriltaan se on rosoinen, eräänlainen kansallisromanttinen post 2000-luvun Koli omaleimaisilla nykymaalauksilla päällystettynä.

Kuva 3. Pispalan feimi, Näkymä huopakattotehtaan 2 kerroksesta Näsijärvelle. Matti L , 2021

Muutammat vastaavat paikat mihin olen aikojen saatossa törmännyt, ovat myös tehneet lähtemättömän vaikutuksen. Mieleenpainuvimpina näistä kesannoista mainittakoon Snösätra Tukholmassa, Warschaer Str. Berliinissä, 798 Art District Pekingissä, Lodhi New Delhissä, Downtown LA, sekä erityisesti Darwin ecosysteme Ranskan Bordeauxissa. Silti autenttisin ja eniten kaunista luontoa, sekä maalauksia yhdistelevä paikka on tietenkin ollut aina Pispalassa. Tähän kognitiiviseen harhaani vaikuttanee myös se, että asuin Pispalan ja Pyynikin harjun maisemissa noin viiden vuoden ajan vuosina 2011–2017.

Pispalan feimin määritelmä, alue ja laajuus saa eri määritelmiä, riippuen keneltä asiasta kysyy. Yhden näkemyksen mukaan se piti aluksi sisällään vanhan huopakattotehtaan, tulitikkutehtaan, sekä muutama sata metriä muuria, joka jää ratakadun ja Tampere-Seinäjoki-radan väliin. Paikallisten

tyylimaalarien mukaan feimiä on maalattu aina 1990-luvulta nykypäivään asti ilman kaupungin tai taideinstituutioiden tukea tai valvontaa.

Pispalan feimi tai kuten väitöskirjatutkija Kai Ylinen siihen viittaa “Santalahti” (Ylinen 2018) on toiminut eräänlaisena sattumanvaraiseen tyyliin toimivana kulttuuri “hubina” Tampereella. Henkilökohtaisen näkemyksen mukaan tämän, ja monen muun alakulttuurikehdon jälkikasvuna on sittemmin syntynyt Hiedanrannan kulttuurialue yhteistyönä monien eri toimijoiden kanssa. Santalahti, Pispalan fame, Lielahden fame ja Hatanpään fame ovat olleet Tampereen tyylimaalauskeuhon lähihistoriassa isossa osassa. Uskon että maalaukset, skeittaus, keikat ja moni muu niissä kehittynyt toiminta on ollut tärkeää “Suomen suosituimman kaupungin” synnyssä (STT 2022), ainakin paperilla maailman onnellisimmassa maassa (Yle 2022).

Kuva 4. Pispalan feimi, Näkymä huopakattotehtaan katolta ratakadulle. Matti L, 2021

7.2 Hiedanranta

Hiedanrannan maalaustoiminnan yhtenä alkusysäyksen antajana lienee ollut “Pispalan hall of fame” tai Feimi. Hiedanrannassa idea oli tuoda Feimin aikaansaama fiilis uuteen paikkaan, koska Pispalan tehtaiden tilalle alettiin rakentaa uusia yksityisiä kerrostaloja (Haveri 2018). Valmistuessa talot vääjäämättä muuttaisivat alueen ilmettä, sekä urbaanin kesannon toimijoiden toimintaedellytyksiä. Alueella alkoi eräänlainen kaupunkikulttuurin ‘avohakkuu’. Tällaisen paikan ja sinne kertyneen alakulttuurisen pääoman rakentamista on työlästä, ellei mahdotonta saada aikaan keinotekoisesti uuteen paikkaan kaupungin kulttuuritoimen koordinoimana. Päätin silti omalta osaltani yrittää saman fiiliksen aikaansaamista Hiedanrannassa, ainakin mitä tulee seinämaalauksista saatavaan fiilikseen. Puitteet olivat olemassa hylätyn tehtaan seinien muodossa, ja alueella oli tiloja sirkustaiteilijoille, skeittaajille, sekä kuvataiteilijoille “Annoimme heille vettä ja sähköä” (Aamulehti 17.6.2016).

Aloitimme Spraycankontrol katutaidetapahtuman tuottamisen kaverien kanssa Hiedanrannassa 2016. Ensimmäisenä vuonna se oli järjestetty epävirallisesti vanhempien tekijöiden toimesta

Pispalassa, missä kaikki toimijat kohtasivat valmiiksi enemmän tai vähemmän organisesti. Hiedanrannassa tapahtuma kokosi ensimmäisenä vuotena yhteen noin 60 kotimaista muraali, sekä tyylimaalaria. Tapahtuma kesti viikon ajan, jonka aikana vanhan sellutehtaan seiniä maalattiin arviolta 1500m² alalta Aamulehti (22.8.2016).

2017–2018 teimme yhteistyötä Meeting of Styles tapahtuman kanssa (Aamulehti 27.7.2017, 25.4.2018) (kuva 5). Näinä vuosina alueella kävi maalaaajia arviolta reilusta 20 maasta ja yhteensä 4 maanosasta. Vuodesta 2019 vuoteen 2021 tapahtuma oli taas pienempi ja paikallisempi. Kirjoitushetkellä alueella on nyt reilun 3 500 neliömetrin alalla seinämaalauksia ja se on Suomen ja pohjoismaiden mittapuulla verrattain laaja ja omaleimainen maalauskeskittymä. Siellä on oman arvion mukaan vuosittain noin 7 000–15 000 kävijää. Paikasta on muodostunut uudenlainen elävä nykymaalauksen ulkoilmamuseo.

Kuva 5. Hiedanranta yleiskuva pohjoisesta etelään katsoen. Kuvakaappaus, Matti L. Alkuperäinen video Anthony Putkonen (YouTube/Hansbagel) Spraycankontrol 2017 video

Harvalle varmaan tuli mieleen, että tällaista voisi tapahtua. Tunne, unelma tai utopia, josta käsin toimin oli, että haluan tuoda jotakin silloiseen kotikaupunkiini mitä olin nähnyt ulkomailla asuessani ja opintomatkilla. Halusin tehdä sen myös mielellään mahdollisimman isosti ja kansainvälisesti. Ainakin vuosina 2016–2018 se tuntui hyvälle idealle. Piti saada koittaa tehdä jotakin uutta. Toimin suurimmaksi osaksi eräänlaisen intuitiivisen tunteen kautta. Palattuani kotiin vieraita kulttuureja

omaksumasta olin vaikuttunut siitä mitä minulla jo on terveyden, perheen ja kaverien muodossa. Tuntui ettei kiinnostanut enää mennä mihinkään. Halusin tuoda kulttuuria kaupunkiin. Emme arvanneet, että niin monet ihmiset eri lähtökohdista voisivat kokea samaistuvansa seinämaalauksiin vanhalla tehdasalueella. Teokset ovat sittemmin näkyneet myös juttujen ja mainosten yhteydessä monissa mediajulkaisuissa, joista mainittakoon mm. Aamulehti (22.8.16, 27.7.17, 25.4.2018) Apu (15.4.2018), Aviisi (11.9.2017), Guardian cities (16 Apr 2019), HS (5.8.2017), Rantapallo (27.8.2016), Tamperelainen (15.8.2016), Tuni.fi: Narrating Hiedanranta (8.6.2022), Vasen kaista (4.8.2017). Teokset ovat levinneet internetin ja sosiaalisen median verkkojen kautta laajalle saavuttaen mitä moninaisemman yleisön.

Paikassa toimivat alakulttuuri yhteisöt ovat saaneet tukea aluksi Hiedanrannan kehitysohjelmalta, sekä 2018 eteenpäin Tampereen kaupungin kulttuuripalveluilta, joka otti hallintaansa alueen kulttuuritoiminnan kehityksen tukemisen. Alueella toimii myös yrittäjiä, sekä kuntouttavaa mielenterveystoimintaa. Se törmäyttää monia erilaisia toimijoita. Sen voisi nähdä eräänlaisena kulttuurien sulatusuunina tai hubina hieman Bordeaux'n Darwinin ekosysteemin tapaan.

7.3 Mahdollinen merkitys kaupunkiekosysteemille?

Hiedanrannan teoksia on käytetty niin yliopiston yhteishakumainoksissa, kuin kaupungin Euroopan kulttuuripääkaupunkihakemuksen kannessa. Harva tekijöistä varmaan ajatteli teosten antavan näin paljon ylpeydenaihetta kaupungille, saati että niitä käytettäisiin uusien yliopisto-opiskelijoiden, nuorien tai rahaa tuovien turistien houkuttelemiseksi kaupunkiin. Toisaalta ei sitä varmaan kukaan pitänyt mahdottomanakaan. Maalauksilla ja kulttuurilla lienee siis paikkansa kaupunkiekosysteemin energiavirtojen, eli vaikkapa nuorten opiskelijoiden houkuttelijana (Setälä 2006, 39), joillekin rauhaa ja mahdollisesti yhteyden kokemusta lisäävänä tekijänä, ja joillekin ihmisiä paikalle houkuttavana kuriositeettina.

Ehkäpä seinämaalaukset ovat moderni visuaalinen verkosto, joka tarjoaa inspiraation tunnetta, sekä ruokaa ajattelulle urbaanissa tilassa näkyvillä tyhjillä seinillä. Kuvainnollisesti reflektoituna tämä visuaalinen kasvusto puhkeaa kukkimaan, kun riittävä määrä ihmisiä ja taiteilijoita verkostoineen pakkautuu riittävän tiheälle alueelle, jossa on tyhjiä seiniä kuten kuvassa 5. Tällaisista urbaaneista kesannoista (Haveri 2018) voi siten kasvaa inhimillinen olemassaolon ilmentymä seinäkirjoituksineen. Mitä seinillä olevat kuvat saavat ihmiset tuntemaan, ja moniko kokee 'olevansa osa jotakin suurempaa' nähdessään 30 metrin korkuisia maalauksia? Monet eivät varmaankaan koe toisaalta mitään, tai miettivät ehkä, miten maalaukset voisi puhdistaa. Toistaiseksi kansan syvien

rivien palautetta paikallislehden juttujen kommenttikentistä lukeneena vaikuttaa silti, että palaute taiteen suhteen on ollut enemmän plussan puolella.

Muokkaavatko tällaiset paikat tai galleriat ihmisiä niin, että he tuntevat olonsa vapaammaksi tai luovemmaksi tällaisessa visuaalisesti ärsykeitä täynnä olevassa ympäristössä? Onko kulttuurilla taloudellisia vaikutuksia kaupunkiekosysteemeissä? Tarvitseeko ollakaan? Ei mielestäni. Silti jos on, olisi mielenkiintoista tarkastella kulttuurin epäsuoraa taloudellista tai markkinointivaikutusta, ja sitä mitä muut kaupunkiekosysteemin toimijat siitä hyötyvät.

Olisi hyvä tietää paljonko kaupunkien kannattaisi tukea edellytyksiä tällaisen urbaanin betonisen lahoppuun ja sitä hyödyntävän ja kaupunkia elävöittävän visuaalisen rihmaston aktivoinnille. Sen sijaan että kaikki vanha pyritään purkamaan ja rakennetaan tilalle uutta.

Pitäisikö kaupunkien jättää tulevaisuudessa omilla tonteillaan olevia urbaaneja kesantoja kukoistamaan keskelle kaupunkia, niin kuin esimerkiksi Pyynikillä sijaitseva Pyynikin aikamatkat? Pyynikin aikamatkat on urbaani kesanto vanhan kulkutautisairaalan korttelissa, joka on tarjonnut monille taiteilijoille, myös allekirjoittaneelle toimitilan nimellistä maksua vastaan. Se toimi myös Spraycankontrol ry:n ensimmäisenä toimitilana talvikausina 2016–2020. Aikamatkat on myös aktiivisesti kerännyt ja kierrättänyt kierrätysmateriaalia tontilla sijaitsevan kaupungin kierrätyspisteen kautta tontilla toimiville taiteilijoille, sekä tukenut Spraycankontrol ry:tä kierrätysmaali lahjoituksilla.

Päätelmänä voisi todeta, että ainakin kaupungin mainoksista päätellen visuaalisella kulttuurilla houkutellaan paikalle luovia, ja nuoria ihmisiä, jotka ovat tärkeitä minkä tahansa kaupungin infrastruktuurin, ekosysteemin ja tulevaisuuden rakentamisessa. Hiedanrannan merkityksestä kaupungille tai ainakin Tampereen yliopiston kaupunkitutkijoille lienevät osoituksena myös alueella tehdyt, ja tekeillä olevat tutkimusprojektit Dwellers in Agile Cities, sekä Narrating Hiedanranta. Kuten alussa mainittua, alueella sijaitsevat maalaukset ovat olleet Tampereen yliopiston yhteishaun mainoskuvana, kaapattuna Helsingin sanomien mainoksiin, Kaupungin matkailunedistämisen sivuston etusivulla, mainoskuvina yksittäisissä työntekijöiden rekrytointikampanjoissa, kuin myös Tampereen kulttuuripääkaupunkihankkeen kannessa. Tuskin täysin kaupungille merkityksettömiä kuvia olisi valittu, ja voitane siis päätellä kuvien herättävän ihmisten mielenkiintoa ja luovat yhteyksiä heidän välilleen.

8 Lopuksi

Työn johtopäätöksenä ja vastauksena tutkimuskysymykseen voinee todeta, että kulttuuri muodostaa yhteyksiä kokijoidensa välillä. On kuitenkin kokijasta itsestään riippuvaa. Aktivoiko antroposeenista hälyttävä kuva katsojansa keräilemään roskia merestä vai pienentämään hiilipäästöjään. Kulttuurilla lienee siis lopulta yhteys Latourin, Timmermanin ja Marguliksen esittämän maapallon itsesäätelymekanismin välillä tekstissä kuvattujen kulttuurikokemuksien 1–5 osalta. Kulttuuri on kaikkialla ympärillämme puhutun kielen, ja tapakulttuurin muodossa. Ilman sitä olisi hankala kommunikoida ja koordinoita yhteistoimintaa ihmisten välillä.

Erilaisten mutkien kautta olen päätenyt opiskelemaan kulttuurialaa Suomen vanhimpaan piirustus ja taidekouluun. Kuluneet neljä vuotta ovat tuntuneet merkitykselliseltä, ja on tuntunut merkitykselliseltä olla osana tätä jatkumoa. On ollut hieno tutustua valokuva-, teatteri-, tanssi ja sirkustaiteilijoihin, sekä kehittää uudenlaista ilmaisua erilaista näkemystä omaavien taiteilijoiden kanssa.

9 Kuvat

Kuva 1. Metsäekosysteemi

Kuva 2. Kulttuuri osana kaupunkiekosysteemiä

Kuva 3. Pispalan feimi, Näkymä huopakattotehtaan 2 kerroksesta Näsijärvelle. Matti L, 2021

Kuva 4. Pispalan feimi, Näkymä huopakattotehtaan katolta ratakadulle. Matti L, 2021

Kuva 5. Hiedanranta yleiskuva pohjoisesta etelään katsoen. Kuvakaappaus, Matti L. Alkuperäinen video Anthony Putkonen (YouTube/Hansbagel) Spraycankontrol 2017 video

10 Lähteet

Aamulehti 17.6.2016 Kaupunki avasi Hiedanrannan ovet kaupunkikulttuurin kehittäjille: “Annoimme heille vettä ja sähköä”

<https://www.aamulehti.fi/kulttuuri/art-2000007360977.html>

BBC. 30 Jan, 2020. Greta Thunberg to trademark ‘Fridays for Future’

<https://www.bbc.com/news/world-europe-51308536>

Boffey, Daniel Jan, Fri 11 Feb 2022. 'Greta Thunberg condemns UK firm's plans for iron mine on Sami land'. The Guardian <https://www.theguardian.com/environment/2022/feb/11/sami-people-said-no-british-firms-plans-open-pit-mine-divide-sweden-greta-thunberg>

Carbonaro, T.; Gatch, M. 2016. Neuropharmacology of N,N-Dimethyltryptamine. National library of medicine. Viitattu 28.11.2022
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5048497/>

Haveri, Minna 2018. ITE Teossa, Helsinki: Maahenki Oy

Heikkilä, Silja 2012. Unien tutkimuksen varjossa. Unien sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus unien tutkimuksessa 1900-2000-luvuilla. Pro gradu-tutkielma. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Kulttuuriperinnön tutkimus. Turku: Turun yliopisto. Saatavissa
<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/78686/Heikkil%c3%a4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Helsingin yliopisto. n.d. Uskontotiede. Verkkosivu. Viitattu 26.9.2022.
<https://www2.helsinki.fi/fi/teologinen-tiedekunta/tutkimus/tieteenalat-ja-tutkijat/uskontotiede#section-47341>

Hyypä, Markku 2021. Kulttuuri ja terveys. Terveyskirjasto. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 28.11.2022
<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01283>

Innocenti, C.; Fioravanti, G.; Spiti, R.; Faravelli, C. 2014. "La sindrome di Stendhal fra psicoanalisi e neuroscienze" [The Stendhal syndrome between psychoanalysis and neuroscience]. Rivista di Psichiatria. 49 (2)

Kovari, Maija 2022. Hiedanrannan taideohjelma, Katutaide kulttuurikohteena.

Lee Harris, Rachel. Jan, 24, 2010. 'Hope for Haiti' Takes in \$57 Million. New York Times.
https://www.nytimes.com/2010/01/25/arts/television/25arts-HOPEFORHAITI_BRF.html

Lenton, T. & Latour, B. 14 September, 2018. Could humans add some level of self-awareness to Earth's self-regulation
http://www.bruno-latour.fr/sites/default/files/158-SCIENCE_LENTON-pdf.pdf

Lovelock, James 1979. Gaia. A new look at life on earth, Oxford: Oxford University Press

Margulis, Lynn 1998. Symbiotic Planet: A New Look at Evolution, New York: Basic Books

Marine Debris Program, Garbage patches. Viitattu 4.11.2022.
<https://marinedebris.noaa.gov/info/patch.html>

Neurohealth. n.d. Aivosähkökäyrä määritelmät. Verkkosivu. Viitattu 4.11.2022.

Pärssinen, Minna 24.9.2019 'Trump pilkkasi...' Yle uutiset'
<https://yle.fi/uutiset/3-10987321>

Raami, Asta 2020. Intuitio³, Helsinki: Otava

Saarman, Emily. May, 31, 2006. Feeling the beat. Stanford news
<https://news.stanford.edu/news/2006/may31/brainwave-053106.html>

Seppä, Anita 2012. Kuvien tulkinta: Menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle, Helsinki: Gaudeamus

Setälä, Heikki 2006. Kaupunki: tekosysteemi vai ekosysteemi? Tieteessä tapahtuu

Simard, Suzanne 2018. National Geographic. Planet or Plastic? June 2018

Simard, Suzanne 2021. Finding the Mother Tree – Discovering the wisdom of the forest 2021

Soldatkin, V. & Zhdannikov, D. October 2 2019. Reuters

<https://www.reuters.com/article/us-russia-putin-thunberg-idUSKBN1WH1FM>

Soinila, Seppo. 24.9.2018. Musiikki antaa aivoille siivet. Aivoliitto

<https://www.aivoliitto.fi/aivoterveys/mieli/musiikki-antaa-aivoille-siivet#71c68c0f>

Bullivant S.; Farias M.; Lanman J.; Lee L. 2019. "Understanding Unbelief"

[Understanding](#)

[Unbelief, 2019](#)

Stromberg, Joseph. July 24 2012. When the Olympics Gave Out Medals for Art. Smithsonian magazine

<https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/when-the-olympics-gave-out-medals-for-art-6878965/>

STT/Suomenmaa 26.4.2022, Taloustutkimus paljasti Suomen suosituimman kaupungin

<https://www.suomenmaa.fi/uutiset/taloustutkimus-suomen-suosituin-kaupunki-on-yha-tampere/>

(UNESCO, 2001:3)

Timmermann, C., Roseman, L., Schartner, M 2019. et al. Neural correlates of the DMT experience assessed with multivariate EEG. Sci Rep 9, 16324

<https://www.nature.com/articles/s41598-019-51974-4>

Yle 18.3.2022, Miten onnellisuutta mitataan? Suomi on ykkönen jo viidettä kertaa, mutta onnellisuusraportti saa myös kritiikkiä.

<https://yle.fi/aihe/a/20-10002419>

Ylinen, Kai 2018. The Graffiti Storyline and Urban Planning

<http://widerscreen.fi/numerot/2018-1-2/graffiti-storyline-urban-planning-key-narratives-planning-marketing-news-texts-santalahti-hiedanranta/>